

N. M. Tokareva

THEORETICAL ANALYSIS OF PERSONAL CONSTRUCTS MODELING IN THE PARADIGM OF COGNITIVE AND SOCIAL PERSONOLOGY

The article analyzes the theoretical and methodological aspects of modeling personal constructs of a subject in a paradigm of cognitive and social personology. In this context, analysis of the theory of personal constructs by J.A. Kelly and theories of cognitive and social direction (by U.Mishel, A.Bandura, Dzh.Rotter) are given. It is proved that personal constructs are prerequisite for the formation of behavioral strategies of life activities and require purposeful simulation period of active personal development. Generalization of the obtained information on research of methodological principles of these theories allows establishing dynamics of study of cognitive sphere of personality in the structure of subjective experience (in particular - personality constructive) from positions of structural alternative in the theories of cognitive and social aspiration. Realization of meaningfulness of determinant of individual differences of interpretation charts in the structure of personality construct and active strategies on principles of eclectic synthesis allows using an optimal theoretical tool in plane analysis of problem of communicative design of personality construct.

Keywords: personality, development, personal construct, cognitive and social personality theory, cognitive and affective competence, personal self-efficacy, generalized expectations.

Подано до редакції 27.02.2014

УДК 159.923.5

О. М. Харцій

ТВОРЧИЙ КОМПОНЕНТ В ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРА

Стаття присвячена теоретичному та емпіричному дослідженню креативності у майбутніх менеджерів організації, а також формуванню та розвитку креативного потенціалу у студентів-менеджерів в процесі їх професійної підготовки у вищому навчальному закладі. Розроблено програму розвитку креативного потенціалу у майбутніх менеджерів організації. Визначено шляхи оптимізації підготовки менеджерів до управлінської діяльності. Визначено основні підходи в дослідженні креативного компонента особистості, виявлені фактори креативного потенціалу і його структурні елементи.

Ключові слова: креативність, креативний компонент, креативний потенціал, ефективність управлінської діяльності.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки в нашій країні особливого значення набувають питання практичного використання творчих форм управління персоналом. Одним з головних питань є питання розвитку творчої активності серед молоді, формування якостей творчої особистості.

Творчість як здатність продукувати нові ідеї, знаходити нетрадиційні способи рішення проблемних задач необхідна молодому фахівцю як у практичній діяльності, так і в спілкуванні. Сьогодні вивчення креативних здібностей здійснюється в двох основних напрямках: «особистісному» (вплив на креативність особистісних рис) і «пізнавальному» (вплив на креативність інтелектуальних, пізнавальних здібностей).

Наявність творчості в організаційній діяльності має істотне значення. Креативність персоналу як складового кадрового потенціалу є практично невичерпним стратегічним ресурсом організації. Турбота про постійний її розвиток, створення атмосфери творчості в колективі здатно привести організацію до успіху і процвітання, а не просто до виживання в конкурентній боротьбі.

Мета дослідження: матеріал дослідження спрямований на те, щоб виявити фактори, які ведуть до

створення ефективних моделей управління процесом формування творчої особистості серед студентів.

Для досягнення мети необхідно виконати наступні **задачі:**

- виявлення якостей, спрямованих на ефективну діяльність;
- діагностика й оцінка рівня творчого потенціалу студентів;
- аналіз результатів оцінки розвитку молоді;
- розробка методів формування креативного підходу до діяльності.

Творчий процес складається у виявленні схованих від нас можливостей, аналізі й оволодінні численними методами структурування, упорядкування, визначення співвідношень, зміни рівнів і точок зору.

Вивчення креативного потенціалу здійснюється за допомогою різноманітних підходів: а) загальна творча здібність, процес перетворення знань (Л.С. Виготський, В.В. Давидов, В.О. Моляко, А.Г.Шмельов та ін.). У своїх працях вчені зазначали, що до складових креативності належать оригінальність, ініціативність, завзятість, висока самоорганізація, велика працездатність; б) здатність, що приводить до успіху (Дж. Гілфорд, Б. Гізелі, П Торренс, Я.О. Пономарьов, М.Г. Фролов, Е.Г. Ярошевський та

ін.); в) дослідження креативності у різних видах діяльності (Л.С. Виготський, А.Л. Галін, П.К. Енгельмер, П.Ф. Кравчук, Н.Ю. Хряцова та ін.). Кожен напрям проаналізовано з точки зору теоретичних і практичних здобутків і обмежень.

На підставі існуючих в літературі підходів було визначено зміст поняття «креативний потенціал». Підкреслено, що креативний потенціал являє складну підсистему, яка тісно переплітається з іншими структурними складовими психіки, детермінуючими творчі процеси елементами.

У нашому дослідженні використовувався опитувальник: «Який Ваш креативний потенціал?»

В опитувальнику пропонуються твердження, за допомогою яких можна визначити рівень креативності по трьох напрямках – «Моя особистість», «Мій підхід до рішення проблем», «Моє робітничє середовище».

За результатами нашого дослідження з'ясувалося, що за напрямком «Моя особистість» у 29% досліджуваних - низький рівень креативності, у 37% досліджуваних - середній рівень креативності, у 34% досліджуваних - високий рівень креативності. За напрямком «Мій підхід до рішення проблем» студенти показали такі результати: у 31% досліджуваних - низький рівень креативності, у 39% досліджуваних - середній рівень креативності, у 30% досліджуваних - високий рівень креативності. А за напрямком «Моє робітничє середовище» низький рівень креативності мають 33% досліджуваних, у 40% досліджуваних - середній рівень креативності, у 27% досліджуваних - високий рівень креативності.

Узагальнення отриманих даних дозволило нам зробити висновки, що досліджувані, що мають низький рівень креативності, придушують свій потенціал деякими своїми почуттями, стиль рішення проблем у них має тенденцію до «книжковості», робітничє середовище не заохочує креативного мислення, і як правило, такі люди відчують напругу в трудовій діяльності. Відповідно, необхідно прикласти зусилля і дати шанс проявитися креативності, виключити перешкоди зі своєї сторони і з боку інших.

Досліджувані із середнім рівнем креативності мають досить розвинутий креативний потенціал, але він не завжди виявляється, цьому перешкоджають деякі особливості особистості. Таким людям необхідно навчитися регулювати емоційні особливості своєї особистості, зокрема, емоційний стан, знижуючи напругу. Це допоможе зменшити дію бар'єрів. Підхід до рішення проблем іноді відрізняється ригідністю і може приводити до стандартних рішень, що спираються на минулі рішення подібних проблем. Необхідно звільнитися від цього, і креативність проявиться. Що стосується трудової діяльності, то отут іноді важко бути креативним і потрібно шукати можливості, щоб змінити середовище. Особистості із середнім рівнем креативності мають достатній потенціал, що ховається чи

стримується в силу об'єктивних причин, але вони можуть змінити дану ситуацію.

Досліджувані з високим рівнем креативності мають здатність спонукати до креативності інших. У них відкритий, креативний підхід до рішення проблем, часто вони здатні скористатися зручним випадком для того, щоб розбудити дух заповзятливості і створити творчу атмосферу навколо себе, робітничє середовище їм навіть допомагає генерувати нові ідеї.

Одна з важливих проблем теорії і практики вищої школи — формування у студентів самостійного, творчого (евристичного) мислення.

Особливе значення ця проблема має для вузів, що готують фахівців безпосередньо працюючих з людьми. У цій сфері необхідно не тільки творче використання своїх знань і умінь, але і творчий підхід до спілкування, ефективного управління.

Перший і необхідний ступінь творчого мислення — мислення самостійне, самостійний підхід людини до рішення різноманітних розумових і практичних задач. Виробити таку самостійність у всіх школярів, студентів — одна з найважливіших задач батьків, школи, вузу. Природним результатом розвитку самостійного мислення є мислення евристичне, творче.

Мозок людини має дорогоцінну здатність до творчої уяви (фантазії). Творча уява — складний психічний процес, сутність якого — формування нових представлень, думок на основі раніше придбаних знань і життєвого досвіду.

Матеріалом для уяви, як і для всіх інших психічних процесів, є об'єктивна реальність. Але евристична уява, будучи проявом відображаючо-преобразуючої творчої здатності головного мозку, представляє собою «сплав» раніше сприйнятого і відтвореного з заново побудованим.

Воно характеризується рухом думки від відомого до невідомого, проникненням у нове, цілком чи частково невідоме (для даного суб'єкта).

Процес евристичного мислення, необхідним компонентом якого є творча уява, зв'язаний з виборчим розчленовуванням раніше існуючих і формуванням нових систем нервових зв'язків.

Таким чином, творче (евристичне) мислення — це мислення, засноване не тільки на репродуктивній, що копіює, але і на відображаючо-преобразуючій, конструктивно-творчій, евристичній здатності головного мозку людини.

Як відзначають дослідники, творче мислення характеризується не тільки і навіть не стільки обсягом придбаних знань, скільки структурою розумового процесу, багатством, складністю і результативністю розумових операцій.

Розвинуте творче мислення, за нашими спостереженнями, зовні виявляється у тому, що студент, який володіє їм:

- викладає вивчений матеріал (усно і письмово), спираючись не тільки на чужі, але і на власні судження, умовиводи, докази, висновки;

- критично ставиться до чужих думок, домагається переконливого аргументування висловлених ким-небудь положень і цю ж вимогу рівною мірою пред'являє до самого себе;

- уміло, оригінально відповідає на питання викладача, сформульовані в нових варіантах; успішно вирішує поставлені викладачем навчальні задачі проблемно-пошукового характеру;

- має схильність до дослідницької роботи.

Ці зовнішні прояви творчого мислення в різних студентів присутні не однакою мірою.

Стимулювання схильностей студентів до евристичного оволодіння навчальним матеріалом — одна з найважливіших навчально-виховних задач вузу.

Творче мислення вимагає творчого навчання і виховання. Найефективний метод формування евристичного складу мислення в студентів — раціональне використання елементів проблемно-пошукового навчання у всіх формах вузівської навчальної роботи: лекціях, семінарах, практичних заняттях, лабораторних практикумах, практиці за фахом, курсових і дипломних роботах, у діяльності студентських наукових кружків і т.д. [2].

Усе більш масовому й успішному використанню пошукових, творчих методів і прийомів навчання, як свідчить досвід багатьох інститутів, сприяє залучення широкого кола кафедр, викладачів у колективне науково-методичне дослідження даної проблеми.

У цих же цілях виправдовують себе:

- спеціальні семінари і практикуми викладачів, завідувачів кафедрами (проведені, зрозуміло, по різних програмах), на яких розглядаються теоретичні і практичні питання використання проблемно-пошукових методів у різних формах вузівської навчальної роботи;

- творчі проблемні дискусії на сторінках багатотиражної і стінної печаті, на викладацьких і студентських симпозиумах, нарадах, зборах;

- вивчення (шляхом анкетування, бесід) думок викладачів і студентів про ступінь відповідності практики навчальної роботи задачам творчого навчання;

- періодичні обговорення роботи з використання евристичних методів навчання на засіданнях ради інституту, рад факультетів, засіданнях кафедр;

- методичні конференції з проблеми формування творчого мислення, всебічний і глибокий розгляд проблеми як у загальному психолого-педагогічному плані, так і в аспекті приватних методик.

Прогрес науки і техніки пред'являє все нові і нові вимоги до сучасної людини. Під впливом соціальних умов, що змінюються, середня і вища школа змушені переглядати свої цільові настанови. Сучасне суспільство вже не задовольняє фахівець, що володіє солідним багажем знань, але вмє працювати тільки за зразком. Однією з головних цінностей людини стає творча активність особистості.

Орієнтація на цю найважливішу задачу вищої школи вимагає перегляду методів навчання і позиції студента в навчальному процесі.

Пояснювальне навчання, широко застосовуване в даний час у вищій школі, має багато незаперечних переваг. Однак у світлі нових вимог життя пояснювальне навчання страждає й істотними недоліками. Один з них полягає в тому, що воно не сприяє розвитку творчого мислення учнів.

Як уже зазначалося, центральною задачею середньої і вищої школи в сучасних умовах є підготовка творчо активної особистості. Але пояснювальне навчання використовує тільки такі методи, що потребують від учнів винятково відтворюючого мислення.

З психологічної точки зору, мислення людини можна розділити на два види: репродуктивне (відтворююче) і продуктивне (творче). При репродуктивному мисленні людина одержує готові знання — уся психічна робота спрямована на те, щоб повторити, відтворити знання.

Творче мислення не бере знання в готовому виді. Тут людина самостійно добуває знання і самостійно застосовує їх для рішення практичних і пізнавальних задач.

Не слід протиставляти відтворююче мислення творчому. Вони тісно взаємопов'язані. Але навчання може стимулювати визначений вид мислення. Якщо у вузі панує тільки пояснювальне навчання, то, безсумнівно, ми будемо випускати фахівців споглядального типу. Це будуть люди, що вміють засвоювати знання і відтворювати наукові істини, але пасують у ситуаціях, що вимагають самостійного мислення, що не вміють самостійно добувати знання і творчо відноситися до обраної справи. Такі фахівці мають потребу в рецептах для рішення будь-якої ситуації; вони прагнуть одержати вказівки, підказки, і зовсім не пристосовані мислити самостійно.

Ефективна трудова діяльність, до якої ми готуємо студентів, в основі має самостійне мислення і творчий підхід до будь-якої ситуації. Споглядальний тип навчального процесу заходить у різку суперечність з потребами сучасної професійної практики. Розвинути творче мислення студентів неможливо, якщо протягом навчання тримати їх переважно на відтворюючій чи виконавській діяльності і підносити знання в готовому вигляді.

От чому як у середній, так і у вищій школі усе більше місце займає новий тип навчального процесу - проблемне навчання.

На відміну від пояснювального навчання, де головне місце приділяється інформаційному повідомленню знань, у проблемному навчанні основна увага приділяється організації самостійного добування знань учнями. Студент тут не одержує знання в готовому виді, він повинен під керівництвом викладача сам їх відкрити. Проблемне навчання розвиває в студента пізнавальну самостійність і творчий підхід до справи. Воно ставить студента в нову позицію: майбутній фахівець виступає в навчальному процесі як першовідкривач істини. Проблемне навчання учить студента думати, мислити [5].

Висновки. 1. Обґрунтовано психологічні форми та засоби формування творчого ставлення до управлінської

діяльності у студентів-менеджерів. Виявлено закономірність впливу творчого підходу на ефективність управлінської діяльності.

2. Запропоновані заходи формування творчої особистості дають можливість психологічно грамотно підходити

до цілеспрямованої підготовки майбутніх менеджерів. Сформульовані психолого-педагогічні умови розвитку креативного відношення до діяльності у молоді необхідно застосовувати в освітньому процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. Психология управления. / А.М.Бандурка – «Фортуна-пресс» - «Реноме», Харьков – Симферополь, 2003. – 338 с.

2. Карамушка Л.М. Психология освітнього менеджменту / Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. / Л.М.Карамушка – К.: Либідь, 2004. – 424 с.

3. Коломінський Н.Л. Психологія менеджменту в освіті (Соціально-психологічний аспект): Монографія. / Н.Л. Коломінський – К.: МАУП, 2000. – 286 с.

4. Лукичева Л.И. Управление персоналом: Учебное пособие. / Л.И.Лукичева – М.: Омега-Л, 2004. -264 с.

5. Харцій О.М. Значення креативності в освітньому процесі // Матеріали конференції – ХДПУ(Педагогічний університет), 2012. – С.151-156.

REFERENCES

1. Bandurka A.M., Bocharova S.P., Zemlyanskaya E.V. Psychology of management. / A.M.Bandurka – «Fortune-press» - «Reputation», Khar'kov – Simferopol', 2003. – 338 p.

2. Karamushka L.M. Psychology of educational management / Navch. a manual is for the students of visch. navch. establishments. / L.M.Karamushka – K.: Libid', 2004. – 424 p.

3. Kolominskiy N.I. Management Psychology in education (Socialpsychological aspect): Monograph. / N.L. Kolominskiy – K.: MAUP, 2000. – 286 p.

4. Lukicheva L.I. Management of the staff: Tutorial. / L.I.Lukicheva – M.: Omega-I, 2004. -264 p.

5. Kharciy O.M. Importance of creativeness in an educational process // Materials of conference KHDPU (Pedagogical university), 2012. – P.151-156.

Е. Н. Харцій

ТВОРЧЕСКИЙ КОМПОНЕНТ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕНЕДЖЕРА

Статья посвящена теоретическому и эмпирическому исследованию креативности у будущих менеджеров организации, а также формированию и развитию креативного потенциала у студентов-менеджеров в процессе их профессиональной подготовки в высшем учебном заведении. Разработана программа развития креативного потенциала у будущих менеджеров организации. Определены пути оптимизации подготовки студентов-менеджеров к управленческой деятельности, а также основные подходы в исследовании креативного компонента личности, выявлены факторы креативного потенциала и его структурные элементы. Экспериментально доказано влияние креативного потенциала на эффективность управленческой деятельности. Обоснованы психологические формы и средства формирования творческого отношения к управленческой деятельности у студентов-менеджеров. Обнаружена закономерность влияния творческого подхода на эффективность управленческой деятельности.

Ключевые слова: креативность, креативный компонент, креативный потенциал, эффективность управленческой деятельности.

О. М. Khartsiy

CREATIVE COMPONENT IN MANAGER'S ACTIVITY

The article deals with theoretical and empirical research of creativeness of future managers of the organization, and also with formation and development of creative potential of students-managers during their professional training in higher educational establishments. The program of development of creative potential of future managers of the organization is developed. Ways of optimization of preparation of students-managers to administrative activity are defined. The basic approaches in research of a creative component of the person are specified, factors of creative potential and its structural elements are revealed. Influence of creative potential on efficiency of administrative activity is experimentally proved. Psychological forms and means of forming students' creative attitude towards administrative activity are described. The consistent pattern of creative approach influence on efficiency of administrative activity is revealed.

Keywords: creativeness, creative component, creative potential, efficiency of administrative activity.

Подано до редакції 24.01.2014